

Сергій
ЛУГОВОЙ

Волот

Харків
«ФОЛІО»
2024

Війна є батьком всього і матір'ю всього;
одним вона визначила бути богами, іншим людьми;
одних вона зробила рабами, інших вільними.

*Геракліт,
давньогрецький філософ, мислитель*

Вибираючи богів, ми вибираємо свою долю.

*Вергілій,
давньоримський поет, філософ*

І настане день, коли русичі зрадять РОДичів — богів своїх, схиливши голову перед Богом чужим, єдиним, котрий скаже: не онуки ви мені, але раби. І підуть геть Великі Древні Боги. Йдучи ж, прокленуть вони відступників і потомків їхніх, і не буде щастя на цій землі, на кістках і крові, зі страху й болю буде історія їхня, і звиродніння — доля їхня, а хаос — їхній шлях.

Але прийде світанок, і згадають русичі, що не раби вони, а онуки богів, відчинять волхви браму Отцям і скінчиться епоха пільми...

Пролог

ВІЗАНТІЯ

У синьому, без жодної хмаринки, розімлілому від літньої спеки візантійському небі, розпростерши крила, вільно ширяв величезний білосніжний альбатрос. З висоти свого пташиного лету він міг бачити величаве місто, закладене Костянтином Великим на місці поміж Золотим Рогом і Мармуровим морем на початку третього століття від народження Христа. Його було вельми символічно побудовано на межі Європи й Азії, на семи пагорбах, оточених неприступним муром. У місті зводили мармурові палаци, іподроми, площі й терми, постала чималих розмірів церква Апостолів. Зусібіч сюди з'їжджаються зодчі й філософи, оратори й ремісники, солдати й торговці. Костянтин назвав його Новим Римом, плекаючи мрію перетворити цей град на столицю світового християнства. І так чи інак, але йому це вдалося. Це місто називали у різний час по-різному — Константинополь, Царгород, Новий Рим, Істанбул, але все це не змінювало головного. Місто зростало і по праву стало центром не лише всього християнського, а й ділового світу вже на початок дев'ятого століття. Ні чума, що забрала половину життів його мешканців, ані пожежа, що не пошкодувала навіть собору Святої Софії, не змогли зупинити бурхливого розростання. Костянтинів град у десятки разів перевершував розмірами найбільші європейські міста, а його населення налічувало сотні тисяч. Альбатрос був свідком розквіту Нового Риму, що ніс іншим народам Новий Світовий Лад.

Та не лише білокрилий альбатрос у безкрайньому небі милувався Константинополем. На вершечку могутнього кріпосного муру за містом спостерігав сам патріарх Поліевкт, теперішній правитель і повелитель імперії і міста Костянтинового. Прихід його ознаменував найпотужніше зростання значущості й популярності Церкви, надто у плебсу. Той, хто не знав близько патріарха, міг подумати, що цей ветхий старець, завжди скромно й охайно вбраний у біле або чорне, по-справжньому глибоко побожна і ще глибше моральна людина. Істинно біблійний святий, з його добрим, мудрим і всепрощальним поглядом розумних карих очей, облямованих густою сіточкою зморшок, готовий прийти на поміч стражденним і вигнати будь-яку диявольську скверну.

Насправді патріарх був генієм свого часу, але дуже злим генієм. Він прожив довге, втім зовсім непомітне для всіх життя. Його завжди оточували сильні світу сього, вершители доль цілих міст і народів, він же скромно тримався в їхній тіні. Ніхто не звертав уваги на, здавалося, глухонімого благовидного служку, нехай навіть вельми освіченого і на високому становищі в церковній ієрархії. Та майбутнього патріарха це далєбі не бентежило, ніщо не могло відвернути його від шляху, яким він увесь цей час наполегливо йшов. Нехай непомітно для інших, не маючи змоги дозволити собі того, що було вільно лише тим, хто ступав у ногу з Юпітером. Але це його не зупиняло і не відволікало від головної мети, до якої він терпляче прямував. Як відомо — *Aquila non captat muscus*¹, а великі люди не марнують час на дрібниці. Він посувався повільно, але впевнено. Поліевкт вчився і готувався до свого великого Тріумфу. Він бачив себе патріархом, який веде Єдину Церкву до величі в межах усїєї імперії. Він робив висновки про те, що спостерігав, читав трактати літописців і потроху починав розуміти приховане від інших, усї механізми правління черню і не лише черню, а й тими, хто возсідав на самому Олімпі влади та управління землями й людьми. До кожного у нього був свій, готовий підхід і він завжди домагався потрібного йому результату. Він був блискучим оратором,

¹ Орел не ловить мух (пер. з лат.). (Тут і далі прим. перекладача).

демагогом і майстром брехні, багато хто вважав його другим Златоустом. І це була правда. Його зброєю були стилус, гострий розум, залізна воля, а ще слово Боже. Причому якимось незбагненим чином Господь завжди був на боці свого покійного слуги. А там, де слів і переконання бракувало, йшли в хід отрута, гарота, підлість, облуда, брехня та обмова. Коли треба було діяти, вбраний у скромну чернечу сутану, лагідний, благовидний старець не вагався, а кидався вперед зі швидкістю кобри та люттю росомахи. Ніхто не ладен був встояти перед ним. Перед смертю багато кому відкривалася істина — хто за цим стояв, але вони могли лише подумати, які ж воістину великі та дивні діла Божі.

Дурням казали, що після смерті Феофілакта Лакапіна до високого титулу патріарха Константинопольського прийшов простий, нікому не відомий, чернець Поліевкт, і дурні в це повірили. Мало хто знав, яка жорстока, безкомпромісна, на перший погляд, не помітна, боротьба точилася у церковному світі за це звання. Дурні вони і є дурні, люди, які продали свій розум Господові й вірять у церковні баєчки, не розуміючи, що це та сама політика, але політика, побудована на одурюванні найкращих людських почуттів тих-таки вірян.

Правда ж була в тому, що молодший син імператора Романа Лакапіна Феофілакт своїм безвіллям і слабкістю не справдив батькових надій. Розумний і суворий басилевс Роман одним з перших зрозумів усю силу і могутність Церкви. Він хотів, щоб обидві гілки влади, як мирська, так і духовна, відбивали інтереси імператорського роду. Роман сам оскопив свого семирічного сина й віддав на постриг у клірики, а коли хлопцеві виповнилося тринадцять, патріарх Миколай Містик звів його в сан іподіякона. Феофілактові залишалося лише досягти канонічного віку, щоб стати патріархом. Увесь час його правління Церква втрачала позиції й слабшала. Феофілакт так і не зміг усвідомити бажань свого батька, він був лише тінню титанів — патріархів Східної Християнської Церкви, хто по цеглинці закладав непорушні підвалини, на які мала міцно спиратися Християнська Світова Влада. А час його збігав швидко. Надто ж після того, як імператор Фока

значно урізав церковні свободи та привілеї, завдавши таким чином відчутного удару попам, які вже відчули смак влади.

Здоров'я молодого патріарха, попри молодість, тим часом щодень погіршувалось. За Феофілактом доглядав лічець ассирієць, якого до патріарха підслав сам Полієвкт. Цей ескулап довгий час жив за межами імперії та добре знався на різних, непопулярних у цих краях, отрутах.

Час минав невблаганно. Феофілакт дедалі підупадав на здоров'ї, хоча ні на що конкретне не скаржився. Молодий і зовні здоровий патріарх повільно, але невпинно слабшав, сили покидали його тіло. Дійшло до того, що він відправив таємну буллу з проханням записати його ім'я в усі молитви про здоров'я до патріарха Александрійського Євтихія, патріарха Антіохійського Феодосія і патріарха Єрусалимського Христу-дула. Ця булла ще більше скоротила його життя. Хитрий і віроломний Полієвкт зрозумів, що настав його час. Планети вишикувалися для нього у свій парад. Він давно готувався до цього, налагодивши відносини з усіма, від кого залежало рішення про його майбутній сан. Він добре вивчив їх усіх, знав, що й кому пообіцяти. Полієвкт умів говорити і бути переконливим.

На думку всіх, до смерті Феофілакта призвів нещасний випадок. Під час кінної прогулянки його жеребець, зазвичай спокійний і лагідний, мов хатній кіт, раптом схарапудився і поніс верхівця, охоплений шалом. Ослаблений патріарх не впорався зі знавіснілою твариною і, впавши, розтרוщив голову об каміння. Про причину хвороби скакуна ніхто серйозно не замислився, або... всі просто вдали, що не замислилися. Лічець отримав за свою працю важенького капшука з ауреусами¹, а на ранок його труп витягла з каналу міська сторожа. Sic transit gloria mundi²!

Розкішний похорон нещасного Феофілакта. Соборування. Висвячення єпископа. Інtronізація. І ось сонячного недільного ранку в храмі Святої Софії, під дружні вигуки архонтів, єпископів, кліру та всього плебсу, перед світом постав новий патріарх Візантійської Християнської Церкви — Полієвкт.

¹ Ауреус — давньоримська золота монета.

² Так минає мирська слава (*пер. з лат.*).

Per aspera ad astra¹.

Полієвкт дивився далеко за море, гострий погляд його не зупиняло навіть крайнебо, що мінилося блакиттю. Він бачив набагато більше за царственного альбатроса, який вільно ширяв у високості. За безмежною морською гладінню йому ввижалася казково багата і вільна Русь. Країна, до границь якої ще не змогла дотягтися кістлява рука Божої благодаті. Полієвкт щиро не розумів, як могли всі великі імператори й патріархи минулого не збагнути, що порятунок найбільшої імперії, роздираної внутрішніми чварами й зовнішніми конфліктами, не в захопленні й поневоленні цих найбагатших земель військовою принукою. Навіть Рим обламав зуби об Скитію. Ні, Візантія вторгнеться на руські землі не з вогнем і мечем, а лише з хрестом і кадилом. А після перемоги над Руссю настане черга всіх інших народів. Проллюються ріки крові, небо затягне димом пожежищ, на їхніх землях запанують стогін і плач, але папські легіони переможно принесуть брудним язичникам благу звістку. Церква поверне блудних овець у своє лоно та у всьому світі запанує довгоочікуваний мир.

Патріарх розумів, що його прихід до влади — це лише підвалина того колоса, якого він хотів побудувати, лише початок того грандіозного плану, який він так довго і терпляче виношував. Однією з найсильніших складових особистості Полієвкта був реалізм і надзвичайна нетерпимість до самохвальства і самозаспокоєння. Він знав свої слабкості, як ніхто інший, і його головним ворогом нині була... старість. Багато хто з правителів старосвітщини намагався її подолати, звертаючись до містики й окультизму, до стародавніх творінь, що зберігали залишки мудрості тих часів ще молодого вітру, коли боги жили в лісах і полях. Вони шукали еліксир безсмертя, філософський камінь, святий Грааль. Перетворювали золото на ртуть і проводили досліди з кров'ю. Вони вперто шукали відповіді на свої питання в пожовклих від часу рукописах і зверталися до древніх, давно вже забутих богів, приносячи їм людські жертви, малюючи кров'ю символи, що їх передали людям друїди й волхви. За такі дослідження Церква жорстоко

¹ Через терни до зірок (*пер. з лат.*).

карала еретиків, відбираючи їхні священні книги та предмети культу. Підвали церковних сховищ зберігали артефакти і сувої, наповнені мудрістю минулих часів та епох. Сонячне світло ніколи не проникало туди, де на полицях припадали порохом древні фоліанти, і лише відблеск свічки іноді падав на скелети велетнів і давно померлих створінь, останки яких могли кинути світло на таємниці безсмертя. Полієвкт категорично не сприймав язичництво в усіх його формах, все ж віддаючи належне могутності його таїнств та обрядів. Він твердо вірив, що може перемагти смерть. Точніше буде сказати, він це знав. Його пошуки нарешті увінчалися успіхом, він знайшов того, хто спроможний був йому допомогти, кому відомі таємниці безсмертя, таємниці крові та душі.

Полієвкт стояв перед масивними, окутими товстими залізними штабами дверима. За його спиною бовваніли здоровенні постаті горилоподібних чорношкірих охоронців. Він називав їх Каїн і Авель, а вони, як два люті цербери, охороняли свого пана і готові були за легким помахом його сухенької старечої долоні кинути на будь-кого, хто поважиться на владу. Полієвкт узяв з рук одного з них невелику торбину з грубого домотканого полотна, з такими бідняки-апори ходили на ринок.

— Далі я сам, діти мої, — лагідно мовив старець, відмикаючи масивним ключем невисокі двері. Відтак черкнув кресалом, і просочене смолою клоччя осяяло старі зачовгані сходи, що вели глибоко вниз, прямісінько під фундамент кріпосного муру. Ніхто достеменно не знав, за чім наказом побудовано цей таємний хід, але судячи з вигляду східців це міг бути й сам засновник міста Костянтин.

— Це безпечно, пане? — глухим голосом, які зазвичай бувають у дуже кремезних людей, запитав недовірливий Авель.

— Зачекайте тут, діти мої, і нікого не впускайте, — у голосі благовидного старця прорізався метал.

Каїн і Авель покірливо схилили голови й відступили крок назад. Полієвкт повільно рушив у глибину темниці.

Східців було рівно тисяча чотириста сорок чотири, вогонь смолоскипа вкривав кіптявою банясте склепіння

штольні й іноді плювався синіми іскрами. Щоразу, коли патріарх спускався на дно цього кам'яного мішка, йому здавалося, що він наближається до великої таємниці, яку не міг, але вельми хотів збагнути. Ні, не тому, що його розуміння і знання були слабкі, а тому, що таїна, яку приховувала ця темниця, була поза межами його свідомості. Він ішов до живого, дуже древнього створіння, про якого склалися легенди, в якого вірили як у страшну казку, розказану в далекому дитинстві коло багаття. Нарешті спуск закінчився і старця зупинили ще одні двері, достоту схожі на ті, що нагорі. Тут було так тихо, що навіть вкрадливе потріскування полум'я смолоскипа здавалось оглушливим. Полієвкт перевів подих і штовхнув важку стулку дверей.

Світло вихопило з п'ятьми невелику келію, поділену надвоє блискучою ґратчастою перебіркою. Чарунки в ній були такі дрібні, мов бджолині стільники у вулику, через них не пролізла б навіть дитинно маленька Полієвктова рука. Ювелір виготовив перебірку зі шляхетного металу — срібла. По той бік ґрат на низенькому тапчані виднілася постать невольника — високого, дуже худого, закутаного у просторий чорний саван, з глибоко насунутим каптуром на голові. Коли б не протиприродна худорба, то його можна було б прийняти за людину. Він повільно підняв голову на скрип відчинених дверей, каптур повільно сповз із його лисої, як коліно, голови з неприродно блідою шкірою. Полієвктів погляд зустрівся з поглядом червоних, як дві гарячі вуглини, очей. Щось подібне до посмішки промайнуло на обличчі незнайомця, оголивши його довгі, гострі, як леза, ікла. Герой страшних переказів, міфів і легенд гордо розпрямив плечі, випростався і звівся на весь свій велетенський зріст. Це був дуже древній вампір. Він, здавалося, заповнив собою всю темницю, і вже годі було збагнути, хто тут бранець, а хто вільний.

— Salve, Даханаваре!¹ — з нестримним тремтінням у голосі вимовив Полієвкт.

— Привіт, святий! — з легким відтінком презирства і переваги відповів вампір.

¹ Даханавар — вампір, який мешкав у горах Древньої Вірменії.

— Я прийшов укласти договір...

— Договір? — трохи здивовано видихнув Даханавар. — Договір між двома особами передбачає інтерес двох сторін, але я не бачу свого. Ти прийшов не домовлятися, ти прийшов канючити і торгуватися, а я... не розмовляю з крамарями, — мовив, як відрубав, вампір.

— Тоді... ти залишишся тут навіки, — прошипів патріарх, сповнений безсилої злоби.

— Наві-і-іки? — глузливо протягнув Даханавар. — Обережніше зі словами, святий. А втім, що ти можеш знати про вічність, людський хробаче? Твоє життя — лише піщинка у великій пустелі нескінченності.

— То розкажи про своє життя, — парировав патріарх.

Він трохи заспокоївся, злість, викликана гордовитою відмовою вампіра, взяла гору над страхом, загнавши його далеко в глибини свідомості.

— Розказати тобі про моє життя, — задумливо мовив Даханавар. — Боюся, тих жалюгідних митей, які лишилися тобі, перш ніж ти відійдеш у Пітьму, не стане для моєї розповіді... Я набагато старший за це місто і навіть за твого бога. Я сам був богом для народу, що живе в кавказьких горах Ултіш Альто-тем, мого дому. Але я захищав свій народ і не вимагав, щоб люди ставали переді мною на коліна і вимолювали прощення за ті гріхи, яких вони навіть не вчиняли. Коли я народився, світ був юний і прекрасний. Ми жили в гармонії. У ньому було місце для всіх нас. У ті непам'ятні часи землі мали інші обриси і їх населяли велетенські тварини, не рівня тим карликам, що живуть там тепер. Ліси були такими високими та густими, що мої брати могли пересуватися ними навіть при сонячному світлі.

— Де зараз твої брати? — набравшись духу, перервав вампірову розповідь Полієвкт.

Даханавар, знов пропикши патріарха своїм інфернальним, здатним сягнути глибин душі, мудрим поглядом древнього бога, сказав:

— Вони давно не озиваються на мій поклик. Ті, кого я навертав, намагаючись передати їм свою мудрість, давно

в Пітьмі, я не чую їх, а вони мене... — у голосі древнього тихою флейтою пробриніли ноти смутку.

— Ти ж такий самотній! Наверни й мене, дозволь напитися з джерела твоїх знань! Хто?! Хто ж залишиться після тебе?! — викривши себе сповна, благально прокричав Полієвкт.

— Після мене — залишусь Я! — твердо відказав Дахана-вар.

— І ти не боїшся самотності? — з глибоким подивом запитав Полієвкт.

— Самота — моя вічна супутниця. Це жереб, що випадає сильним. Він не для таких, як ти. Слабодухи завжди туляться до натовпу... — з огидою відповів вампір, царським рухом накинувши на голову глибокий каптур, що миттю сховав лице і здавалося, ніби під ним заклубочилася пітьма, від усієї постаті враз війнуло жахом. Так він дав зрозуміти, що аудієнцію закінчено.

— Он як! — спересердя вигукнув Полієвкт, утрачаючи рештки самовладання. — Що ж, насолоджуйся тишею і своєю самотою, пихатий дурню! — І він щосили шарпнув зав'язки торбини. Дістав з неї пляшку з кров'ю, висмикнув корок і почав лити вологу життя на притрушену сухою соломою кам'яну долівку. Кров тонкою і чорною в хисткому світлі полум'я цівкою потекла вниз. Це був останній Полієвктів аргумент: він хотів заморити голодом клятого гордівника. Але його надії розсипалися на порох. Він почув якийсь булькання, що перетворилося спочатку на сміх, а потім на гомеричний регіт, який відлунював по всьому підземеллю. Відбиваючись від стін, він важкими молотами гупав у скроні Полієвкту. Патріарха охопив дикий, тваринний жах, йому здалося, що вампір просто сміється з нього, а срібні ґрати не такий уже й надійний захист від могутнього монстра. Він уже не тямив себе. Жах, мов голодний дракон, пожирав залишки свідомості. Його самовладання ледве стало на те, аби тремтячими руками, далеко не з першого разу потрапивши ключем у замкову шпарину, замкнути за собою двері й стрімголов помчати сходами нагору — до сонця й блакитного неба. Гуркоту його кроків вторило несамовите реготання вампіра.

Частина 1

КНЯЗЬ

Весна 6470 року видалася сльотоваю. Хорс іще не поспішав вступати у свої права і ховався за низькими грозовими хмарами, що повільно повзли синювато-чорним небом, раз по раз розроджуючись то дощем, то огидним мокрим снігом, який танув на тванистій дорозі. Вітер, сей вічний мандрівець, завивав у комині, лякаючи ділового домовика, пробирався під одежу до подорожнього і, наче тать, крав у нього рештки тепла, з тріском нагинав товстенні ялини і навіть змушував крехкати старезного корчуватого священного дуба, що ріс у дворі княжого палісаду.

У небесах відбувалася споконвічна боротьба Яви і Нави¹, Добра і Зла, Перуна Громовержця, Батька ратей і Його непримирного ворога Змія Волоса. Вітер, грізно завиваючи, гнав чорні хмари на замутнений золотий сонячний диск. Іноді вони так щільно заступали його, що, здавалося, Хорсові вже не вирватися з пащі вічно голодного Змія, але чорноту пронизував перший сонячний промінець і ось уже сам Ярило з'являвся в усій красі, як символ життя і миру на землі. Здавалося, ніби сам Перун з гуркотом перекочується небосхилом на своїй золотій колісниці, запряженій четвіркою білих коней, б'ючись і знову й знову перемагаючи Змія.

Князь, стоячи біля обрамленого вигадливим різьбленням вікна терема, мовчки спостерігав за негодою крізь тонку слю-

¹ Ява або Яв — явний, реальний світ, де людина живе протягом земної долі. Нава або Нав — «підземний світ», місце, куди людина потрапляє після смерті і звідки повертається у Яв після переродження.

ду шибки. Святослав був похмурий, чорні дні наставали для Русі. Так важко здобутий хисткий мир було порушено, попри весняне бездоріжжя, печеніги знову напали на мирні поселення, і князь цього разу безсилий був допомогти русичам. Степ знову нагадав про себе в неслухний час. «Треба було вогнем і мечем до решти випалювати погане плем'я, — подумав князь і так стиснув кулак, аж побіліли кісточки пальців, — та ж ні, повірив, хоча й ворухнулося тоді черв'ячком у серці передчуття: не вір, княже, бусурманам — одурять». Укоотре вже картав себе думками Святослав. Турбували його й інші питання.

— Княже, — мовив одного разу воєвода після чергового зібрання з боярами, — треба перемовитися.

Він сидів за широким дубовим столом у світлиці, де зазвичай збиралися бояри і ближники княжі на раду. Кремезний огрядний воєвода нагадував старого ведмедя, хазяїна лісової пущі, довге сиве волосся було схоплене широким шкіряним обручем, гаптованим кольоровими нитками. Глибоко посаджені, уважні темно-сині очі воєводи оманливо спокійно дивилися на світ з-під густих, кущуватих брів. Свенельд, так звали воєводу, був родом з варягів. Він ще за Ігоря командував своєю варязькою дружиною, яка не була окремою від війська русичів, просто скандинавами так було легше управляти. Під його орудою служили такі відомі варяги, як Сфенкел та Ікмор. Воєвода Свенельд убраний був у домоткану просту сорочку і червоної барви шовкові широченні штани, підперезані тонким поясом, на якому вільно теліпалися розшитий бісером капшук з тонкої, добре вичиненої оленячої шкіри, і довгий, із широким лезом, мисливський ніж в дерев'яних, обтягнутих шкірою піхвах. Схожі на лопати долоні, якими Свенельд на спір гнув підкови, неквапливо погладжували до блиску відполіровану стільницю, немов намагаючись знайти на її гладкій поверхні задирки. Воєвода дійсно був слуга князеві, батько воям, дружинники душі в ньому не чули й ладні були йти за ним у вогонь і воду. Авторитет Свенельда був беззаперечний — найліпший мечник дружини, загартований і досвідчений воїн, що побував у сотнях набігів і з честю й славою виводив дружину з найкривавіших січей. Він ходив у походи

на войовничі племена Закавказзя, на бунтівних уличів і древлян ще разом з батьком Святославовим, Великим київським князем Ігорем. Приятель і мало не наставник самого князя, він мав необмежені права і був другою особою в країні після Святослава. Почасти його слово і мудра порада були вирішальними на раді.

Святослав ніколи б не зміг забути, як одного разу на торжищі з налигача зірвався бик. Він тоді був ще хлоп'ям, але добре запам'ятав налиті кров'ю очі й дикий рев тварини, що оскаженіло розкидала чоловіків, які намагалися її втримати. Низько нагнувши голову, бик рвонув прямісінько в натовп і скалічив би, а то й затоптав чи вбив багатьох, але тут на його шляху виріс Свенельд. Хоч під рукою не виявилось зброї, та це не зупинило воїна. Ревонувши, як той бик, воєвода схопив могутню тварину за роги. Людям аж подих перехопило. Згадав князь, як випнулися горбами дужі м'язи на спині богатиря, і за мить бик беркицьнув на землю зі скрученою шиєю. Торжище ще довго потім згадувало цей подвиг і головного героя. Не одну чашу пінного квасу, браги та хмільної медовухи було випито того дня, немало заздоровних слів було виголошено в ім'я Свенельда. А герой дня тільки ховав усмішку в густу, тоді ще кольору стиглої пшениці, бороду і крякав, випивши, не сп'янівши, чергову чарку хмільного грецького вина. І ось вони обидвоє сидять у просторій світлиці, дивлячись на вогонь, що весело потріскує в грубці, радяться.

— Кажу, княже, перемовитися треба, — чується Святославові м'який глибокий Свенельдів бас, властивий великим людям.

— Кажи, дядьку, слухаю тебе, — коли князь з воєводою залишалися наодинці, Святослав завжди називав його дядьком.

Князеві, який рано залишився без отця, воєвода, що мав і своїх двох синів, Люта і Мстивоя, замінив батька. Був ще дядько-наставник Асмунд, той навчав молодого князя грамоти, різних мов, лічби, розтлумачував особливості військової стратегії та дипломатії, правила поведінки в суспільстві, етикету й багато інших тонкощів, які майбутньому князеві конче

треба було знати. Людині, яка поведе Русь до величі! Асмунд сам теж був варязького роду, боярського звання, багатим і вельми впливовим. Він також мав свою невелику дружину і ходив у знаменитий похід на древлян разом з Ольгою, Свенельдом та натовді ще зовсім юним Святославом. За давнім язичницьким звичаєм саме князь мав починати битву. Тоді ще молодий, у розквіті сил, Асмунд легко зіскочив з коня і вклав у пухкі рученята малого Святослава легку мисливську сулицю¹. Хлопчик щосили метнув списа у військо древлян попереду, той пролетів межи вух коня і впав, не долетівши до ворожих сил. Валку² було розпочато. Асмунд обернувся до дружини, що стояла за спинами Свенельда, Святослава, Ольги, голосно гукаючи:

— Князь уже почав! Удармо, дружино, вслід за князем!

Святослав щиро любив Асмунда і ніколи в ньому не сумнівався. Той давно став частиною княжої родини, й самого князя, але найбільше Святослав довіряв Свенельдові, і поважав його найбільше. Воєвода ж укотре неквапливо погладив стіл, глибокі складки зібралися на широкому його чолі, під вагою могутнього тіла рипнули товстенні дошки.

— Дивні речі кояться, княже, — промовив Свенельд, уважно поглянувши на вихованця, чи слухає той. Святослав лише нетерпляче кивнув головою, продовжуй, мовляв, чого тягнеш.

— Із одного з граничних сіл надійшло повідомлення, що седмицю³ тому звірі покинули урочище...

— Тобто як покинули? — здивовано скинув очі на воєводу князь. Чи варто, мовляв, через таку дрібницю розмову заводити.

— А ось так, взяли й покинули. Дивовижа та й годі! Мисливці й ловчі кажуть: вовки поряд із зайцями бігли, тхори й ведмеді теж разом. Дивно це, княже, але найдивніше те, що ліс цей і лісовики, і кікімори покинули, мертвий він тепер стоїть, птиця не співає, дерева захирили.

¹ Сулиця — спис.

² Валка — тут: битва, бій.

³ Седмиця — заст. сім днів, тиждень.

ЗМІСТ

Пролог	
ВІЗАНТІЯ	7
Частина 1	
КНЯЗЬ	16
Частина 2	
БАСИЛЕВС	77
Частина 3	
ХЕЛЬГА	168
Частина 4	
ЖРЕЦЬ	249
Про Сергія «Волота» Лугового	380